

Kampen mod oligarkerne

Letland slås med at få bugt med oligarker og korruptionens uvæsen, og den kamp er slet ikke forbi endnu. Problematikken om det russiske mindretal er heller ikke gået væk.

Havnebyen Ventspils ved Østersøens kyst er fin og ryddelig. Fortovene er lige, der er nye bænke i flot anlagte parker, og der er blomsterdekorationer alle vegne. Ventspils er bogstavelig talt blomstret op. Byen har en vigtig havn, hvorfra olie, træ og meget andet eksporteres – havnen er byens økonomisk rygrad. Byen har haft samme borgmester, Aivars Lembergs, siden 1988, og han er en af de tre store oligarker, mange letter taler om. Altså stenrige forretningsmænd, som ingen ved, hvordan er blevet så rige. Bortset fra at det nok stammer fra en uigenfremskuelig privatiseringsproces i 1990’erne, hvor nogen gaflede fx givtig statsejet industri til sig.

Lembergs har været sat i husarrest, han er blevet efterforsket for magtmisbrug og pengevask i årevis, men aldrig dømt. I Ventspils siger mange borgere, at han er god for byen, andre siger, at de bor i en by, der fungerer, og så vender de blikket væk fra alle de tvivlsomme ting.

Men i 2011 fik daværende præsident, Valdis Zatlers, nok af oligarkerne, som sidder tungt i hver deres politiske partier, og som mistænkes for at blande deres politiske interesser grundigt sammen med deres privatøkonomiske interesser. Zatlers holdt en tale på tv og sagde, at demokratiet var i fare for at blive privatiseret – med andre ord, at den politiske kultur var blevet rådden, fordi pengemændene var ved at sætte sig på det hele.

Men oligarkerne sidder stadig og trækker i de politiske og økonomiske tråde. For et par år siden afslørede undersøgende journalister, hvordan et par af oligarkerne holdt et møde, hvor de bl.a. diskuterede, hvordan de kunne manipulere medierne, og hvordan de kunne overtage en stor avis – og diskutere med en minister om, hvordan man eventuel kunne komme af med en irriterende anklager ved domstolene.

Skandalerne står i kø

Der er nok af korruptionsskandaler at tage af i Letland. Rīgas borgmester, Nils

Ušakovs, blev fyret i 2019 på mistanke om urent trav i nogle tvivlsomme sager angående byens kommunale transportselskab. Flere suspekte sager i Rīga Byråd efterforskes, men den tidligere borgmester sidder nu i EU-parlamentet og har politisk immunitet. Iagttagere siger, at oligarkerne har opbygget et netværk omkring sig, der gør dem urørlige for myndighederne.

Den anerkendte organisation Transparency International, der arbejder mod korruption, laver hvert år et indeks over, hvordan korruption opfattes i alverdens lande. Det er det indeks, som Danmark toppede i 2018, og hvor de nordiske lande altid hører hjemme øverst på listen. Letland er det af de tre baltiske lande, der klarer sig dårligst – Litauen ligger bedre, og Estland er klart det af de tre baltiske lande, der opfattes som mindst korrupt.

Russerne i Letland

Da Letland i 2018 holdt valg, kom der hele syv partier ind i parlamentet. Fem partier fandt sammen i en borgerlig regering, de to partier, der ikke blev plads til, var *Harmonisk Centrum*, som er det parti, som den russisktalende del af befolkningen ofte stemmer på, og det parti, der hedder *Unionen af grønne og Landmænd*. Sidstnævnte parti anses for at være i lommen på en af oligarkerne, så det var der andre partier, som bare ikke ville være i stue med. Førstnævnte, *Harmonisk Centrum*, er det største parti i Letland, men de andre partier anser det ikke for at være stuerent, fordi det fx har dyrket venskabelige forbindelser med Vladimir Putins parti i Rusland.

Letland har ligesom Estland en stor russisktalende befolkning: 25 % af befolkningen er etniske russere. Det russiske mindretal i Letland er absolut ikke nogen homogen gruppe. Nogle har aldrig lært sig lettisk og vil ikke søge om lettisk statsborgerskab, fordi de skal aflægge en prøve i lettisk sprog. De mener, de har været i Letland så længe, at de ikke bør bestå en statsborgerskabsprøve.

Andre etniske russere taler flot lettisk og har valgt at blive statsborgere i Letland ved at gå til en prøve, hvor man bl.a. skal bestå en sprogtest, vise et vist kendskab til landets historie, kende principperne i forfatningen og kunne teksten til nationalsangen. Siden Letland blev uafhængig igen i 1991, har ca. 150.000 valgt at skifte deres pas ud til et lettisk. Og langt de fleste af dem er etniske russere.

Krig på tv

Letland og Ruslands forhold kunne mildt sagt være bedre. Ruslands indblanding i Ukraine hjælper ikke på det, for det gør letterne nervøse med uro i det østlige naboland. De færreste letter tror, russiske kampvogne vil rulle ind over landets grænser en dag; det vil være en stor mundfuld for Rusland at angribe et NATO-land som Letland, er tanken.

Derimod bekymrer det Letland, at Rusland kan manipulere med det russiske mindretal i landet, bruge dem som en slags femte kolonne og skabe ustabilitet. Det bekymrer letterne, hvis det russisktalende mindretal ser statskontrolleret tv sendt fra Moskva, det ser letterne nemlig som den rene propaganda. Som en lette siger, så er det to forskellige virkelighedsopfattelser, der præsenteres på henholdsvis russisk og lettisk tv.

På et tidspunkt lukkede myndighederne i Letland midlertidigt for en russisk tv-kanal, fordi man mente, at regeringen i Moskva brugte den til propaganda, der skulle retfærdiggøre aggression mod en suveræn stat, nemlig Ukraine. Tvkanalet sender igen, det er umuligt at kontrollere, hvad folk skal se – og letterne ved alt for godt selv, hvad det vil sige, hvis nogen skal bestemme over, hvad folk skal se, høre og læse. Det har de prøvet, og som de siger: internettet er opfundet. ■

25 % af befolkningen i Letland er af russisk herkomst. Det kan godt lave lidt ravage mellem Rusland og Letland. Foto: Alamy

Kulturen sidder i skabet

Letland har sit eget kulturelle klenodie – dainas – der er vers om livets gang. Men korsang er også stort, og uden sangtraditioner ville Letland næppe være Letland.

I juni 2019 fik Letland en ny præsident, Egils Levits. På dagen for indsættelsen holdt han en tale i nationalbiblioteket, og i talen omtalte han et skab. Det handler om selveste *dainu skapis*, en kronjuvel i lettisk kultur. Det er et stort skab med en masse små skuffer i – og det er udstillet bag en glasrude i nationalbiblioteket. Ligesom Island har sagaer, og Japan har haikudigte, så har Letland sin helt egen kulturskat, nemlig *dainas*. *Dainas* kan være både poesi og sang og består som regel af vers på fire linjer. Disse vers handler om letternes liv, deres hverdag, traditioner, arbejde, kærlighed, fødsler, død, familie – refleksioner over livet i mundtlig form.

Dainas kan føres flere hundrede år tilbage i tiden, men i sidste del af 1800-tallet, en tid, hvor den lettiske nationalfølelse begyndte at spire, blev *dainas* indsamlet og systematiseret takket være Krišjānis Barons. Folk fra alle steder i landet skrev *dainas* ned på papir og sendte det til Barons, og han fik over 350.000 håndskrevne papirlapper og satte alt det indsamlede materiale i system.

Skabet med alle skufferne – *dainu skapis* – indeholder nogle af alle disse *dainas*. Og som den nye præsident sagde i sin tale, så danner de det kulturelle fundament, letterne står på. Der findes ca. 1,2 mio. *dainas*, og disse korte vers eller sange er en kilde til indsigt i letternes liv og nationale identitet.

Denne kulturskat er tilmed kommet på UNESCO's liste over *Memory of the World*, som er en liste over verdens skriftlige kulturarv. På samme liste er fx H.C. Andersens breve og manuskripter. Krišjānis Barons, der sørgede for indsamling og systematisering, er honoreret for sin indsats; statuer af ham er spredt ud over landet.

Landet, der synger

Letterne har deres rødder i bondesamfundet, og en god del af de kulturelle rødder er i sang og folkedans. Sangen er en national skat, der betyder rigtig meget, og letterne kan deres klassikere. Korsang er meget stort, og korsangen og dansen går op i en højere enhed, når der holdes sangfestival. Korsangere i tusindvis øver sig længe på denne begivenhed, der finder sted hvert femte år. Publikum strømmer til – en proppet festivalplads i Rīga kan godt rumme titusinder af til-

skuere. Det er et farverigt skue med folkedragter, dans og de sange, som letterne har sunget, så længe de og deres forfædre kan huske. Sangfestivalerne er kernen i lettisk kultur og bindemiddel i den nationale identitet.

Sang og musik spiller en væsentlig rolle, når letterne fejrer årets største fest, midsommerfesten – *jāņi*. Den lettiske midsommerfest er meget mere omfattende og traditionsrig end sankthans i Danmark. Selve midsommerfesten fejres den 23. juni om aftenen til ud på de meget små timer næste morgen. Derfor er både den 23. og 24. juni officielle fridage – de fleste trænger til et hvil efter strabadserne. *Jāņi* er festen, hvor de gamle traditioner bestemmer. Sangene, maden og ritualerne er flere hundrede år gamle. Unge og gamle samles, der drikkes øl, springes over bålet, og *jāņu-osten* med kommen er uundværlig. Den særlige *jāņu-ost* – rund, elastisk ost lavet af mælk, ostemasse og kommen – er med på EU's liste over madvarer med garanti for traditionel specialitet, fordi den er lavet på samme måde gennem århundreder.

Sovjetisk mælk

Lettisk er et lille sprogområde, og det er de færreste lettiske forfattere, som oversættes til andre sprog. Et par lettiske kvinder er dog oversat til dansk, nemlig Nora Ikstena (f. 1969), hvis roman *Livets fest* er udkommet på dansk, ligesom også Inga Ābeles (f. 1972) *Ilden vækker ingen*. Nora Ikstena har for nylig brudt gennem lydmuren i flere lande med sin roman *Soviet milk*. En bog, der fortæller om tre generationer af kvindeliv, da Letland var en del af Sovjetunionen.

Jānis Jonevs (f. 1980) debutroman *Jelgava '94* blev en bestseller i Letland i 2013. Det er en historie om unge i en provinsby i 1990'erne og alternativ kultur, en ung mands søgen efter sig selv i en subkultur, i tiden lige efter Letland igen blev selvstændigt. Bogen var et hit i Letland og indkasserede forfatteren EU's litteraturpris i 2014.

På mange lettiske bogreoler står en trilogi af Vizma Belševica (1931-2005). *Bille* hedder det selvbiografiske værk, hvor hun skriver om sin barndom og ungdom fra slutningen af 1930'erne og under både tysk og sovjetisk besættelse. Hendes erindringer er en milepæl i lettisk litteratur og et spejl, mange letter kan se sig selv i. Hendes værker er oversat til mange sprog, fx er *Bille* oversat til svensk.

Galante og Vasks

Hvor sprog kan være en barriere for at komme ud i verden, er det noget nemmere med musik. Operaen i Rīga har sommetider besøg af landets egne stjerner, der holder til i andre lande. Inese Galante og Inga Kalna, begge sopraner, Elīna Garanča, som er mezzosopran, og tenoren Aleksandrs Antonenko har fejret tri-

umfer i operahuse i mange lande.

I den klassiske musiks verden er Mariss Jansons dirigent i verdensklasse; han har været chefdirigent for symfoniorkestre i Oslo, Amsterdam og London. Letlands måske mest kendte komponist er Pēteris Vasks, der har gjort sig meget bemærket inden for moderne klassisk musik og bl.a. skrevet værker til Kronoskvartetten.

Mange vil have hørt om Gideon Kremer – den verdenskendte violinvirtuos. Men de færreste vil vide, at han blev født i Rīga i 1947 og i en alder af kun fire år begyndte at spille musik med sin far og bedstefar, begge fremragende violinister. Kremer bor nu i Tyskland, men han er manden bag kammerorkestret *Kremerata Baltica*, et orkester, der består af unge musikere fra de baltiske lande. Orkestret turnerer over hele kloden og høster stor anerkendelse. ■

Når Letland holder sangfestival (▷ se her), er det en stor, folkelig national manifestation, som de færreste vil undvære. Foto: Getty Images

En nation besat af svampe

Spis roligt svampe i Letland, for letterne er mestre i alt, der har med svampe at gøre. Og så har de fint rugbrød – og hvorfor ikke skylle det hele ned med den sorte Rīgas balzams.

Hvis man ser en lette med en kniv, skal man ikke blive bange. Det er bare en lette, der skal ud i skoven og finde svampe. Når det er sæson, tager letterne gummistøvler på, bevæbner sig med kniv og kurv og sætter kursen mod skovene. Det er svampetid, og så må selv den mest forhærdede bybo ud og rode i skovbunden. Der er lang tradition for at samle svampe i Letland. Klimaet er perfekt, det regner en del, og der er skov og mose alle vegne.

Letland er simpelthen et svampeland, og nogen mener, at det at gå ud og finde svampe nærmer sig en national besættelse. Det lettiske sprog har endog et udsagnsord – *sēnot* – der med ét ord ganske enkelt betyder “lad os gå ud og samle svampe”.

Kører man rundt i Letland sent på sommeren, vil man ofte komme forbi boder ved vejene. Boder med svampe og bær af forskellig slags. Solbær, tyttebær, blåbær, multebær, tranebær og mange flere. Måske også noget hjemmelavet honning. Stop endelig, og gør et godt køb – svampe og bær hører til blandt Letlands spidskompetencer.

Struds med øl

Bær og svampe er ærkeletiske madvarer. Det er svinekød og kartofler også. Det traditionelle lettiske køkken hører hjemme i den tunge ende af skalaen. Men der sker noget med det lettiske køkken, i hvert fald hvis man opsøger restauranter i Rīga, hvor man eksperimenterer og hitter på helt nye ting.

Det nye lettiske køkken fortolker traditionerne på en anden måde. “Vi har masser af sør og vandløb med ål, og ål har været en almindelig spise i mange år. Men vi ryger den, serverer den med boghvede og den japanske fond *dashi*,” forklarer en af kokkene på en moderne lettisk restaurant i Rīga. Samme sted har strudse-tatar med øl og kastanjecreme, men struds er ikke ligefrem en særlig lettisk fugl. Men øl, siger kokken, øl er der masser af tradition for. “Det handler om at lave nye kombinationer. Vi mikser tingene på en anden måde, vi

lader os påvirke af mad fra andre lande,” siger han.

Rīga har flere restauranter, der dyrker det nye lettiske køkken, fortolker traditionerne på en ny måde. Kokke er blevet til mediekendiser, der vender og drejer traditionerne i blade og i tv-programmer. Mange kokke siger, at det handler om at bruge det, sæsonen byder på, og at det skal være lokale lettiske råvarer.

Husmandskost

Gennem århundreder er lettisk mad blevet påvirket af især Rusland, Tyskland og Polen. Traditionel lettisk mad kan bedst betegnes som solid husmandskost. Noget af det mest lettiske, man kan få, er fx grå ærter med bacon, *pelēkie zirņi ar speķi*. Ærterne koges, der puttes baconstykker i sammen med lidt løg, og så skyldes det gerne ned med et glas *kefir*. Hvis man spørger en lette om, hvad der er typisk lettisk mad, vil vedkommende nok sige rugbrød, sild, kartofler, svinekød, hytteost, fisk, svampe og grå ærter med bacon. Men når de laver mad hjemme eller går ud og spiser, så spiser de også italiensk pasta, græsk salat, russisk borsjtj, kinesiske nudler og tysk surkål.

I gamle dage var syltning en vigtig disciplin i lettiske hjem. Om efteråret blev der syltet champignon og agurker, hvidkål blev snittet og forvandlet til surkål i tøndevis. Om efteråret skulle der hænges pølser og svinekød op i kælderen på gården; det blev brugt til madlavning vinteren over. Nogle af de gamle syltetraditioner hænger ved endnu, og gørdet-selv-kulturen resulterer også meget ofte i hjemmelavede mælkeprodukter som kvark, hytteost og friskost med kommen i. Letterne har en forkærlighed for kommen, og de putter det også gerne i det mørke rugbrød, som er lige så almindeligt i Letland som i Danmark.

Når det er svampetid i Letland, så er det bare ud i skoven med kurv og kniv. Det er næsten en national sport. Foto: Getty Images

Øl og balzams

Der er en lang øltradition i Letland, hvor der produceres masser af øl: Aldaris, Užavas, Cēsu, Tērvetes og Bauskas kommer som almindelige pilsnere, portere og i andre udgaver og kan findes i ethvert supermarked. Men der er dukket mange mindre bryggerier op, som laver virkelig god eksperimenterende øl. Prøv øl fra mindre bryggerier som Barda, Labietis og ikke mindst Valmiermuiža.

Man har ikke været i Letland, hvis ikke man i det mindste har nippet til *Rīgas Melnais Balzams* (► se her). Den sorte og bitre fætter til Gammel Dansk kan dele vandene. Bitteren er lavet på et utal af urter efter en hemmelig opskrift. Man kan købe en flaske *balzams* hos enhver købmand og blande sin egen drink med et skvæt af den sorte sag og fx vodka eller appelsinjuice. Eller fx hælde lidt *balzams* over vaniljeis.

Om foråret, når saften stiger op i løvtræerne, ved enhver lette, at det er tid at tappe *beržū sula* – birkesaft. De ved præcis, hvad de skal gøre: lave et lille hul i et birketræ, sætte den ene ende af en slange direkte ind i træstammen og lade den anden ende føre ned i en flaske eller dunk.

Birkesaft kan drikkes direkte, men det kan også koges ned til en birkesirup eller bruges i madlavning. Birkesaften har i årevis været anset som en ydmyg drik i husholdningerne på landet, men den nye generation af kokke, der eksperimenter med råvarerne i det nye lettiske køkken, er glade for birkesaft. Den er

lokal, frisk, sæsonbestemt og måske ovenikøbet økologisk, så birkesaften passer fint ind i det nye, eksperimenterende lettiske køkken. ”Den er særlig god til pochering af fisk, til sirup og sovs,” siger en kok på en af de moderne restauranter i hovedstaden.

Skål og god appetit – *priekā un labu apetīti!* ■

LETLANDS HISTORIE

Friheden er det dyrebareste

Letland er blevet 100 år, og det har budt på gode og dårlige tider. Men nu er Letland integreret i både EU og NATO, og det føles godt, når det rumler for meget i øst.

Den 18. november 2018 fejrede Letland sin 100-årsfødselsdag med stor festivitas og alvorsfulde taler. Daværende præsident, Raimonds Vējonis, holdt en tale foran det enorme frihedsmonument i Rīga og sagde, at den dyrebare frihed og selvstændighed ikke er kommet let, men Letland har klaret krige og besættelser.

I de godt og vel 100 år, Letland har eksisteret, har landet ca. halvdelen af tiden været besat af fremmede magter – længst af Sovjetunionen, men også nogle få år af Nazityskland. Letland har været medlem af NATO siden 2004, og det har støtte i befolkningen.

Når Rusland blander sig i Ukraine, så bliver letterne nervøse. NATO har siden 2017 haft en såkaldt fremskudt tilstedeværelse i alle tre baltiske lande, i Letland ledes den 1100 mand store styrke af NATO-soldater fra Canada. Danmark gik i 2019 i gang med at opbygge et nyt multinationalt NATO-hovedkvarter, der ligger delvist i Letland, delvist i Danmark. Hovedkvarteret skal bl.a. bidrage til NATOs operative planlægning, træne baltiske enheder og koordinere militære aktiviteter i regionen.

I krig og krisetid er det meningen, der skal være omtrent 250 danskere tilstede i hovedkvarteret i Letland, i fredstid betydelig færre. ”Det er et kæmpe skridt mod et stærkere forsvar af Letland og hele regionen,” sagde den lettiske forsvarsminister ved indvielsen.

Svær fødsel

Før landet blev udråbt som selvstændigt i 1918, havde andre stater og diverse ridderordener og hertuger regeret det territorium, som nu er Letland. Landet blev født i 1918 i ruinerne af 1. Verdenskrig og Den Russiske Revolution. Men det respekterede hverken Rusland eller Tyskland, så i et par år blev der kæmpet på flere fronter. Det var først i 1920, at Rusland anerkendte Letland som en selvstændig stat.

Mellem de to verdenskrige udviklede Letland sig til et landbrugsland. Land-

bruget kunne brødføde befolkningen, og der blev solgt smør og bacon til udlændet. Men der var også politisk ustabilitet, og regeringer kom og gik i hastigt tempo. Kārlis Ulmanis blev Letlands første statsminister i 1918, og han spillede en væsentlig rolle i årene derefter. Men han blev mere og mere autoritær, og i 1934 tog han magten ved et kup. Ulmanis opløste parlamentet, forbød politiske partier og begyndte at kalde sig selv for Fører.

Hitler og Stalins pagt

Da Adolf Hitlers og Josef Stalins udenrigsministre satte deres signatur på den såkaldte ikke-angrebspagt mellem Tyskland og Sovjetunionen den 23. august 1939, var Letlands dage talte. For i en hemmelig tillægsprotokol delte de to det meste af Østeuropa mellem sig, og Letland havnede, sammen med Estland og Litauen, i Sovjetunionens interessesfære.

Der gik ikke engang et år, fra den hemmelige pagt blev indgået, til Sovjetunionen indtog Letland i juni 1940. Politikerne fra det selvstændige Letland blev fjernet, virksomheder blev nationaliseret, og landbruget tvangskollektiviseret. Allerede få dage efter besættelsen blev ca. 15.000 letter sat på togvogne for at blive kørt til arbejdslejre i Sibirien.

Den massive undertrykkelse fortsatte, lige indtil Letland blev besat af Tyskland i juni 1941. I håbet om at Tyskland var en befrier, der satte et grusomt sovjetisk styre på porten, var der letter, der modtog de tyske soldater med blomster og hyldede dem som befriere. Men Tyskland blev ikke nogen befrier; den tyske besættelse blev brutal. Ca. 70.000 jødiske og 20.000 ikke-jødiske letter blev slået ihjel. Letterne måtte sande, at tyskernes hensigt ikke var at give dem selvstændighed igen – tværtimod.

Den røde hær kommer igen

I takt med at Tyskland blev presset af Sovjetunionen under 2. Verdenskrig, rykkede sovjetiske soldater igen ind i Letland i 1944. Tysk besættelse blev afløst af endnu en sovjetisk besættelse. Belært af erfaringen fra den første sovjetiske besættelse i 1940-41 begyndte en flygtningestrøm ud af Letland, hvor op mod 150.000 tog flugten til Vesten.

Sovjetunionen fortsatte, hvor det slap under den første besættelse, med deportationer, censur, knægtelse af individuelle frihedsrettigheder og undertrykkelse af alt, hvad der var lettisk. Fx det lettiske sprog, der måtte vige pladsen til fordel for magthavernes sprog, russisk.

Under hele den sovjetiske besættelse var der modstand mod overmagten. Der var lettiske partisaner, der levede og gemte sig i skovene i mange år, og derfor fik de navnet skovbrødre. Det var først i slutningen af 1980'erne, da det tøede lidt op i Moskva under indflydelse af Mikhail Gorbatjovs glasnost og pere-

strojka, at letterne langsomt fik modet til at slippe modstanden fri i offentligheden.

Fra toppen af Frihedsmonumentet (▷ se her) i Rīga holder Milda tre stjerner i sine hænder og skuer mod den gamle bydel. Foto: Getty Images

Menneskekæde i 1989

Midt i Rīga står det store Frihedsmonument. Kvinden på toppen hedder Milda, hun er høj, rank, har store øjne og langt hår. Milda er noget særligt, og mange letter er lidt småforelskede i hende. Hun er smuk, men også blevet grøn og irret. Monumentet blev færdigt i 1935 og fik lov at stå under hele den sovjetiske besættelse, men det var forbudt at forsamles ved monumentet.

Den 14. juni 1987 trodsede ca. 5000 letter myndighedernes advarsler om at forsamles ved monumentet med Milda. De deltog i en demonstration organiseret af menneskerettighedsgruppen Helsinkikomitéen, og de ønskede at mindes de mange, der var blevet deporteret til Sibirien på denne dag i 1941. Det var første gang i mange år, at den slags fandt sted.

Men der kom mange flere demonstrationer sidenhen, da uafhængighedsbægelerne blev organiseret, og folk i hundredtusindvis begyndte at samles. Ikke mindst den 23. august 1989, hvor letterne tog del i den 600 km lange kæde af mennesker, der holdt hinanden i hånden fra Tallinn over Rīga til Vilnius som en fredelig protest mod den hemmelige pagt, der blev indgået mellem Stalin og Hitler den 23. august 1939.

I sikker havn

Letland erklærede sig uafhængigt igen den 4. maj 1990, men det blev ignoreret i Moskva. I januar 1991 udviklede situationen sig dramatisk. Letterne havde hørt om de blodige begivenheder i Vilnius i Litauen og frygtede nu det værste i Letland.

De byggede barrikader i Rīga, hovedstadens indbyggere fik hjælp af folk fra hele landet, der kom til byen med deres traktorer, bulldozere og lastbiler fyldt med tømmer. Letterne frygtede, at sovjetiske soldater skulle angribe, så derfor byggede de barrikader ved fx parlamentet, regeringsbygningen og radiohuset på domkirkepladsen. Dag og nat holdt civile vagt ved barrikaderne, og sympatisører kom med mad og anden forplejning.

Men sovjetiske specialstyrker stormede indenrigsministeriet i Rīga den 20. januar, og seks letter blev dræbt. I dag ses mindestenen for de dræbte i det grønne område midt i byen, i parken der hedder Bastionhøjen.

Først efter gammelkommunisternes mislykkede kup mod Mikhail Gorbatov i august 1991 kom Moskvas anerkendelse omsider, og euforien i Letland ville ingen ende tage. En sand jubelstund, men også begyndelsen til det ukendte. Et nyt land skulle bygges op igen.

Da det frie Letland skulle vælge sin første præsident, faldt valget på Guntis Ulmanis. Og jo, han er i familie med præsidenten fra mellemkrigstiden, Kārlis Ulmanis. Guntis Ulmanis' bedstefar var bror til Kārlis Ulmanis, så historien hænger sammen i Letland.

Siden landet blev frit igen i 1991, er landet blevet medlem af både EU og NATO. Der føler Letland sig hjemme. Letlands forhold til Rusland er betændt af historiske grunde, og konflikten i Ukraine har gjort letterne nervøse igen, men nu har letterne NATO bag sig, det har de det rigtig, rigtig godt med. Fx er det NATO, der patruljerer luftrummet over alle tre baltiske lande, for ingen af dem har jagerfly. Deres væbnede styrker er små, for deres forsvar skulle bygges op fra grunden efter uafhængigheden.

Skænderi for åbent tæppe

Letland og Rusland kan skændes om mange ting. Under valgkampen i 2011 poppede et historisk spørgsmål op, da russiske stemmer i Letland og Rusland satte spørgsmål ved, om Letland nu også blev besat af Sovjetunionen i 1940. Det udløste vrede blandt letterne, som generelt synes, at Rusland forsøger at tilpasse historien til Ruslands egen indenrigs- og udenrigspolitiske situation og behov.

Letterne bliver også vrede, når Vladimir Putin lader forstå, at Rusland ser sig som beskytter af alle russisktalende uden for Ruslands grænser. Eller når nogen foreslår, at russisk skal sidestilles med lettisk, altså at gøre russisk til officielt

sprog på linje med lettisk. Det vækker stærke følelser, som naturligvis har historiske rødder. I 2012 havde man en folkeafstemning om en forfatningsændring, der skulle bane vejen for at gøre russisk til officielt sprog i Letland. Resultatet blev et dundrende nej.

Hvert år den 9. maj samles titusinder af russisktalende i Sejrsparken i Rīga. De markerer dagen for sejren over Nazityskland i 2. Verdenskrig, døbt Den Store Fædrelandskrig af Sovjetunionen, og de mindes millioner af sovjetiske soldater og civile, som blev dræbt under krigen. Letterne ser anderledes på dagen, ikke fordi de ikke vil mindes krigens ofre, men sejren over Nazityskland betød ikke slutningen på krigen for letterne. Letland anerkender, at Tysklands nederlag betød frihed for store dele af Europa, men ikke for Letland. For nok bekæmpede Den Røde Hær tyskerne, men den blev i Letland i næsten 50 år derefter. Historie afhænger af øjnene, der ser, ikke mindst i Letland. ■

LETLANDS VIGTIGE ÅRSTAL

■ Ca. 9000 f.Kr.

Stammefolk, der lever af jagt og fiskeri, bosætter sig i området.

■ 1201

Rīga grundlægges af den tyske biskop Albert og hans riddere. Han stifter Sværdbrødreordenen, som senere indgår i Den Tyske Orden.

■ 1561

Størstedelen af Letland bliver en del af Polen-Litauen.

■ 1629

Sverige indtager dele af Letland.

■ 1795

Rusland besætter hele området og bliver der indtil 1. Verdenskrig.

■ 1918

Den 18. november udråbes Letland som selvstændig republik, men to års krig mod tyske og russiske soldater tropper følger efter.

■ 1920

Rusland anerkender Letland som selvstændig nation.

■ 1934

Præsident Kārlis Ulmanis opløser de politiske partier og styrer derefter Letland pr. dekret indtil 2. Verdenskrig.

■ 1939

Den 23. august indgår Hitler og Stalin en ikkeangrebspagt. I den er der en hemmelig protokol, der opdeler Østeuropa i en tysk og en sovjetisk indflydelsessfære. Alle tre baltiske lande kommer under den sovjetiske.

■ 1940

I juni besætter sovjetiske soldater Letland, der gøres til en republik i Sovjetunionen. Herefter følger en periode med hård undertrykkelse og deportationer til Sibirien.

■ 1941

I juni trænger Tyskland Sovjetunionen ud af Letland. Tyskland er en hård besættelsesmagt, og størstedelen af Letlands jøder udryddes.

■ 1944

Sovjetunionen trænger Tyskland ud af Letland og besætter selv landet. Titusinder deporteres til Sibirien, og mange flygter til Vesten.

■ 1987

Første offentlige protest mod det sovjetiske styre, hvor flere tusinde letter samles ved Frihedsmonumentet i Rīga for at mindes de mange, der blev deporteret til Sibirien under den sovjetiske besættelse.

■ 1988

Uafhængighedsbevægelsen Folkefronten dannes og fører an i kampen for selvstændighed.

■ 1989

Den 23. august tager 2 mio. estere, letter og litauere hinanden i hånden for at markere 50-

året for Hitlers og Stalins pagt. Menneskekæden strækker sig hele vejen fra Tallinn over Rīga til Vilnius.

■ **1990**

4. maj erklærer Den Øverste Sovjet, det lokale sovjetiske parlament, at Letland igen vil være uafhængigt. Sovjetunionen afviser det.

■ **1991**

13. januar bygges barrikader omkring parlamentet. Det sker efter de blodige begivenheder i Vilnius i Litauen. 20. januar stormer sovjetiske specialtropper indenrigsministeriet i Rīga og seks letter bliver dræbt.

■ **1991**

Den 20. august erklærer Estland sig uafhængigt af Sovjetunionen. Det sker efter kaos i Moskva, hvor gammelkommunister forgæves forsøger at vælte Gorbatjov ved et kup. Kort efter anerkender Moskva Letland som et selvstændigt land.

■ **1999**

Letland får sin første kvindelige præsident, Vaira Vīķe-Freiberga.

■ **2004**

Letland bliver medlem af EU og NATO.

■ **2009**

Finanskrisen rammer hårdt, og Letland nærmer sig bankerot. Der sættes ind med barske spareplaner.

■ **2013**

I november rammes Letland af en stor tragedie. Loftet i et supermarked i Rīga bryder sammen, 54 bliver dræbt, og endnu flere såret. Landet er rystet, og regeringsleder Valdis Dombrovskis træder tilbage.

■ **2014**

Letland går med i eurozonen, og euro bliver landets valuta.

■ **2014**

Laimdota Straujuma bliver Letlands første kvindelige regeringsleder.

■ **2017**

Jelena Ostapenko vinder French Open i tennis. Hun er den første lettiske tennisspiller, der vinder en Grand Slam.

■ **2018**

Letland holder parlamentsvalg. 31 af de 100 pladser i parlamentet bliver besat af kvinder. Aldrig tidligere har der været så mange kvinder i det lettiske parlament, før valget var der kun 21.

■ **2019**

Egils Levits bliver valgt som ny præsident. Han afløser Raimonds Vējonis.

Storken er en dejlig flyver

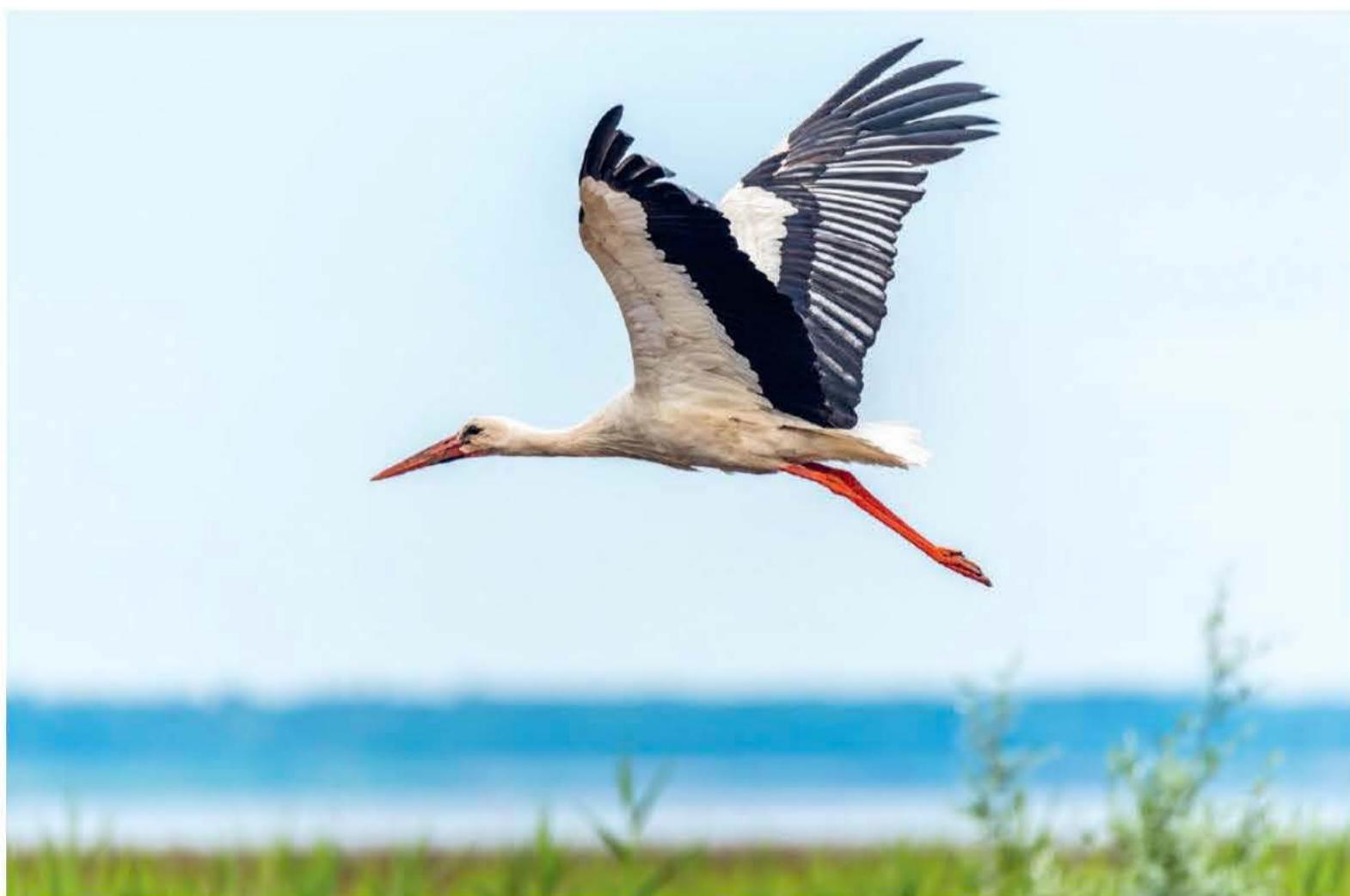
Letland er storkenes og mosernes land. Storkene møder man om sommeren ude på landet, og der finder man også moser, hvor man kan vandre og få en smuk naturoplevelse.

En efter en eller i små grupper, rækker eller V-formation begynder fuglene at samle sig, når efteråret melder sig i Letland. Vejret bliver koldere, og der er mindre mad. Letland har mange fugle, der gør stop på deres trækrute eller yngler i landet. Nogle forlader Letland allerede om sommeren, de fleste hen på efteråret.

Den hvide stork er en af dem, den ankommer fra varmere himmelstrøg i slutningen af marts, og i slutningen af august gør de hvide storke i tusindvis klar til at forlade Letland igen. De har ynglet og lært afkommet at flyve. Nu begynder en lang rejse mod det sydlige Afrika, hvor de hurtigste kan være fremme i slutningen af oktober, men det er mere almindeligt, at de når frem i november og december. Vinteren over bliver de i de varme lande, for så trofast at vende tilbage til Letland næste forår.

Det er svært at være på landet i Letland om sommeren uden at se en stork – eller ti. De står i deres reder med deres unger, de vandrer godmodigt rundt på markerne og gnasker frører i sig, de står i vejkanten, på en tagryg eller står på en halmballe og spejder ud over landskabet. Man kan se en enkelt stork hist og pist, eller man kan se en mark med 15 storke.

Letland er med alle sine enge, brakmarkerne og de svampede områder et eldorado for især den hvide stork. Den sorte stork kommer også til Letland for at yngle hvert år, men den er mere sky end den hvide og holder mere til inde i skovene.

Hvert forår ankommer storkene til Letland, hvor de yngler, men om efteråret flyver de igen mod varmere lande. Foto: Getty Images

Magiske moser

Tag en rygsæk på, put en termokande kaffe og et stykke chokolade i, og knyt så vandrestøvlerne, og tag ud i en af Letlands flotte moser. Det svupper let, når man bevæger sig på plankestier gennem moserne. Her er fladt, og græsset er som små tuer, der får landskabet til at bugte let. Forpjuskede birketræer og fyrtræer står hist og pist og spejler sig i blanke mosehuller omkring plankestien. Her er tyst som graven, men nu og da flænges luften af en fugl, der har behov for at fortælle, at den også er her. Om morgenen brygger mosekonerne og lægger en dyne af let, skrøbelig tåge over det smukke landskab, der bliver både magisk og mystisk.

Letland er et vådt land mellem de bløde bakker og vandløbene, ca. 10 % af landet er lav- og højmoser. Størstedelen er ubebudt og derfor et helle for mange dyre- og planterarter. Men flere steder er moserne tilgængelige for mennesker, bl.a. i nationalparkerne. Der kan man finde vandreruter ad plankestier, der fører en tørskoet gennem et helt særligt landskab.

Skov og bjørn

En køretur i Letland er en tur gennem fyrrøde- og granskov og flade marklandsråd. Landets skove er enorme, ca. 50 % af landet er dækket af skov. Landet eksporterer træ og træprodukter, dvs. alt fra rå planker over pejsebrænde til døre

og bordben. Træ og trævarer udgør op mod 20 % af Letlands eksport.

De store, uberørte skove er også vigtige for dyrelivet. Her lever dyr, som for længst har sagt farvel til de danske skove. Fx bestande af elg og los. Her er også ulv, og vildsvin, kronhjort og rådyr er almindelige. Der er få brune bjørne i Letland, man regner med 10-15 bjørne, der lever i det østlige Letland, men i 2018 fandt man en død bjørn på stranden ud til Østersøen i det vestlige Letland. Den var kommet på afveje og druknet. Tidligere var der mange brune bjørne i Letland, men de blev udryddet af jagt og skovfældning i slutningen 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. De bjørne, der er i dag i Letland, er sandsynligvis kommet fra naboen Estland, hvor der er mange bjørne.

Som der er uberørte skove, er der også masser af uberørte enge, søer og floder. Det har gjort Letland til et paradis for bævere. Det antages, at der er omrent 100.000 bævere. De mange bævere skaber dog problemer for lettiske landmænd, for når de bygger dæmninger i grøfter og åer, er resultatet somme tider oversvømmelser af lavliggende områder.

Et stykke Schweiz i Letland

Letland er næsten 50 % større end Danmark, men har ikke engang halvt så mange indbyggere. Men de to lande har det flade landskab til fælles.

Det højeste punkt i Letland er dog mere end dobbelt så højt som Himmelbjerget. Det er Gaizinkalns på 311,6 m i det centrale Letland. Men det er det flade, skovklædte landskab, der dominerer i langt det meste af landet.

Det mest bakkede – og nogle vil sige det smukkeste – landskab finder man lidt nord for Rīga. Det kuperede terræn har givet området omkring Sigulda tilnavnet Letlands Schweiz. Her flyder floden Gauja gennem nationalparken af samme navn, hvor den dybe floddal har skabt stejle skrænter og huler, som ikke ses andre stedet i Letland.

Det flade Letland gennemløbes af en række floder. Daugava er med sine 1020 km den længste og vigtigste; den har sit udspring i Rusland, løber gennem Hviterusland, kommer ind i Letland og løber gennem Rīga, før den løber ud i bugten ved Rīga. Daugava har alle dage været vigtig. Allerede vikingerne brugte floden som vandvej videre mod øst, og i middelalderen var Daugava vigtig som handelsrute mellem Skandinavien og Det Byzantinske Rige. Floden er stadig vigtig, for der ligger tre vandkraftværker på dens vej gennem Letland.

Letlands kyststrækning er næsten 500 km. Hvor Daugava munder ud i Rīga Bugt, er der masser af gode, flade strande og små byer langs bugten. Ude i bugten ligger en ø, Ruhnu, men selv om den ligger tæt på Letland, så tilhører øen Estland. Letland har smuk natur, store skove, smukke moser og tusindvis af storkepar, men Letland har ikke en eneste ø i Østersøen. ■